

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Název vzdělávacího materiálu:	Měření fyzikálních veličin, zpracování výsledků měření
Číslo vzdělávacího materiálu:	VY_32_INOVACE_F-CH.1.01
Autor vzdělávacího materiálu:	Mgr. Jitka Krýslová
Období, ve kterém byl vzdělávací materiál vytvořen:	1. pololetí školního roku 2012/2013
Vzdělávací oblast:	Člověk a příroda
Vzdělávací obor:	Fyzika
Vzdělávací předmět:	Cvičení z fyziky
Tematická oblast:	Laboratorní práce z fyziky
Ročník, pro který je vzdělávací materiál určen:	3. ročník gymnázia (vyšší stupeň)

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Anotace:

Prezentace slouží k výkladu chyb měření fyzikálních veličin, ukazuje způsob zpracování laboratorní práce a umožňuje procvičení na příkladech.

Citace použitých zdrojů:

Vlastní zdroje

Vzdělávací materiál vytvořen v rámci projektu
Sportovní gymnázium - škola 21. století

Měření fyzikálních veličin

a jeho základnosti....

- Cílem měření je určení **hodnoty** měřené veličiny
- **Metoda měření** – pracovní postup
  - přímá metoda – hodnotu zjistíme přímo odečtením na stupnici přístroje
  - nepřímá metoda – stanovíme hodnotu výpočtem z hodnot jiných měřených veličin

3 etapy měření

1. Příprava měření
  - zvolíme metodu měření
  - vybereme potřebná měřidla
  - naplánujeme postup měření
2. Vlastní měření
3. Zpracování výsledků

CHYBY MĚŘENÍ

- **Hrubé chyby** – nepozornost, únava, omyl...
- **Systematické chyby** – nedokonalost použité metody, chyby měřícího přístroje,...
vyskytují se pravidelně, mohou mít původ i v pozorovateli
- **Náhodné chyby** – projevují se tím, že výsledky opakovaných měření téže veličiny se od se liší, nelze je odstranit, ale můžeme z výsledků opakovaného měření určit nejpravděpodobnější hodnotu

Bezprostřední měření fyzikální veličiny

- Vykonáme n měření veličiny, naměřené hodnoty označíme $x_1, x_2, \dots, x_n$
- Nejpravděpodobnější hodnota je aritmetický průměr

$$\bar{x} = \frac{x_1 + x_2 + \dots + x_n}{n}$$

- Přesnost měření určíme pomocí **odchylek**

- Absolutní odchylka

$$\Delta x_1 = \bar{x} - x_1$$

$$\Delta x_2 = \bar{x} - x_2$$

•

•

$$\Delta x_n = \bar{x} - x_n$$

- Průměrná odchylka

$$\Delta x = \frac{|\bar{x} - x_1| + |\bar{x} - x_2| + \dots + |\bar{x} - x_n|}{n}$$

- Zaokrouhlíme na jednu platnou číslici
- Výsledek uvádíme ve tvaru

$$x = \Delta \bar{x} \pm \Delta x$$

- Pro posouzení přesnosti má větší význam **relativní odchylka δx**

$$\delta x = \frac{\Delta x}{\bar{x}} \cdot 100 \%$$

Měření považujeme za přesné, je-li relativní odchylka menší než 1%

Příklad 1

Číslo měření i	a_i	
1	46,5	
2	46,2	
3	46,4	
4	46,4	
5	46,1	
6	46,3	
7	46,4	
8	46,2	
9	46,7	
10	46,3	
Součet abs. hodnot		
Aritmetický průměr		

- Δa jsme zaokrouhlili na jedno desetinné místo

$$\Delta a = (46,4 \pm 0,2) \text{ mm}$$

- $$\delta a = \frac{0,2}{46,6} \cdot 100 \%$$

Příklad:

- Předpokládejme, že jsme určili měřením dvě různé hodnoty délek takto:

$$a = (10,0 \pm 0,1)m$$

$$b = (1,0 \pm 0,1)m$$

Která hodnota vyjadřuje přesnější výsledek měření?

Na závěr zopakujme postup pro zpracování hodnot:

1. Naměřené hodnoty a_i zapíšeme do připravené tabulky.
2. Vypočítáme aritmetický průměr
3. Určíme odchylky jednotlivých měření.
4. Vypočteme průměrnou odchylku Δa
5. Zaokrouhlíme ji na jednu platnou číslici.
6. Aritmetický průměr naměřených hodnot zaokrouhlíme na stejný počet desetinných míst jako má průměrná odchylka.
7. Určíme relativní odchylku a vyjádříme ji v procentech
8. Výsledek měření zapíšeme ve tvaru

$$a = \bar{a} \pm \Delta a$$

$$\delta a = \frac{\Delta a}{a} \cdot 100\%$$

Výpočet fyzikální veličiny pomocí naměřených veličin

Chceme určit obsah obdélníku a víme:

$$a = (46,4 \pm 0,2)mm \quad \delta a = 0,43\%$$

$$b = (72,1 \pm 0,3)mm \quad \delta b = 0,42\%$$

$$\bar{P} = \bar{a} \cdot \bar{b} = 46,4mm \cdot 72,1mm = 3345mm^2$$

- tuto hodnotu musíme zaokrouhlit podle hodnoty průměrné odchylky ΔP , kterou teprve určíme.

- Relativní odchylku δP určíme jako součet relativních odchylek změřených veličin:

$$\delta P = \delta a + \delta b = 0,43\% + 0,42\% = 0,85\%$$

- Ze vztahu pro relativní odchylku $\delta P = \Delta P / \bar{P}$ určíme ΔP , kterou zaokrouhlíme na jednu platnou číslici :

$$\Delta P = \frac{1}{100} \delta P \cdot \bar{P} = \frac{1}{100} \cdot 0,85 \cdot 3345 = 30 \text{ mm}^2$$

- Po zaokrouhlení střední hodnoty podle průměrné odchylky je konečný výsledek

$$P = (3350 \pm 30) \text{ mm}^2 ,$$

$$\delta P = 0,85\%$$

Stanovení průměrné a relativní odchylky

Početní operace	Střední hodnota	Průměrná odchylka
a+b	$\bar{c} = \bar{a} + \bar{b}$	$\Delta c = \Delta a + \Delta b$
a-b	$\bar{c} = \bar{a} - \bar{b}$	$\Delta c = \Delta a - \Delta b$
Početní operace	Střední hodnota	Relativní odchylka
a.b	$\bar{c} = \bar{a} \cdot \bar{b}$	$\Delta c = \delta a + \delta b$
a/b	$\bar{c} = \bar{a} / \bar{b}$	$\delta c = \delta a + \delta b$
a ²	$\bar{c} = \bar{a}^2$	$\Delta c = 2\delta a$

- Vypočítejte hodnotu veličiny $c=2a-b$, kde

$$a = (15,2 \pm 0,3)m \dots \delta a = 2,0\%$$

$$b = (4,10 \pm 0,05)m \dots \delta b = 1,2\%$$

- Střední hodnota: $\bar{c} = 2\bar{a} - \bar{b} = 2 \cdot 15,2m - 4,10m = 26,3m$

$$\Delta c = 2\Delta a + \Delta b = 2 \cdot 0,3m + 0,05m = 0,65m$$

- Po zaokrouhlení na jednu platnou číslici $\Delta c = 0,7m$
  - Relativní odchylka je
- $$\delta c = 0,65m / 26,3m \cdot 100\% = 2,5\%$$
- Celkový výsledek:

$$c = (26,3 \pm 0,7)m, \delta c = 2,5\%$$